

Pijnscorekaart kan welzijn verbeteren en antibioticagebruik verminderen

Koe laat pijn niet snel zien

Een koe die pijn lijdt, herstelt minder snel en heeft meer zorg en medicijnen nodig. Maar wat is veel pijn? Praktijknetwerk 'De Pijnpoli' ontwikkelde een pijnscorekaart die veehouders kan helpen om de mate van pijn bij hun melkkoeien beter in te schatten.

tekst **Jorieke van Cappellen**

Een koe die pijn heeft, kan snel in een vicieuze cirkel belanden', weet melkveehoudster Christine Köning uit Zevenaar uit ervaring. 'Door pijn heeft een koe minder trek om te vreten en te drinken. De spijsvertering vertraagt en de koe verliest conditie. Ook de klauwen lijden onder deze veranderingen, waardoor de koe slechter gaat lopen. En zo ben je verder van huis dan het probleem waar het eigenlijk mee begon.'

Het voorbeeld van Köning omschrijft treffend het doel van de pijnscorekaart die het praktijknetwerk 'De Pijnpoli' deze week presenteerde: namelijk het belang van het herkennen en onderkennen van pijn bij melkvee. De pijnscorekaart kwam tot stand onder begeleiding van het Uiergezondheidscentrum Nederland (UGCN), met financiële steun van het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling. Christine Köning, die een familiebedrijf

heeft met 150 melkkoeien, is een van de initiatiefnemers van het in 2010 opgerichte praktijknetwerk De Pijnpoli, waarin in totaal twintig melkveehouders en drie dierenartsen zochten naar manieren om pijn bij koeien beter in kaart te brengen. 'Net als wij zijn ook andere melkveehouders actief bezig met de gezondheid van hun koeien', vertelt Köning. 'We zagen dat het herstel, ondanks dat je een zieke koe zo goed mogelijk verzorgt, soms moeizaam verloopt. We vroegen ons af hoe groot de invloed van pijn bij de koe is op haar herstel.'

Paracetamol voor koeien

Die invloed van pijn bij herstel is groot, weet Patty Penterman van Diergezondheidscentrum 't Wijdseland in Doesburg. Ze is een van de drie rundveedierenartsen die betrokken is bij het praktijknetwerk. 'Een koe met pijn heeft langer zorg nodig en mogelijk ook meer

medicijnen.' Pijn die langdurig aanhoudt, heeft volgens Penterman ook een negatieve invloed op de afweer van de koe en verhoogt zo de kans op infecties. 'Het is dus belangrijk om acute pijn zo snel mogelijk aan te pakken. Dat is zowel in het belang van de koe als in dat van de veehouder, want die streeft naar zo min mogelijk verstoringen in het productieproces.'

Naast het snel herkennen en behandelen van pijn, is preventie van pijn net zo belangrijk. 'Het optimaliseren van huisvesting, management en ziektepreventie verhoogt het welzijn van de koe en leidt ook tot een beter rendement voor de veehouder.'

Slaan melkveehouders nu dan te weinig acht op pijn bij hun koeien? Integendeel, vindt Penterman. 'Door de jaren heen is bij zowel veehouders als dierenartsen de bewustwording rondom pijnbestrijding bij koeien toegenomen', ziet ze. 'De inzet van een pijnstiller bij een behandeling burgert steeds meer in. Als praktijk adviseren we melkveehouders bijvoorbeeld om bij behandeling van klinische mastitis de koe naast antibiotica ook een pijnstiller te geven om het herstel te bevorderen. De werking van zo'n pijnstiller kun je vergelijken met een paracetamol voor mensen, die ook pijnstillend en tegelijk ontstekingsremmend en koortsverlagend werkt.'

Een koe met pijn heeft langer zorg nodig en mogelijk meer medicijnen

Pijnscorekaart

	SCORE 1	SCORE 2	SCORE 3
UIER	Subklinisch – mild <ul style="list-style-type: none"> • Vermoede geleidbaarheid – celgetal • Vlakjes in de melk? • Gevoelig en/of afwijkend kwartier • Koe is minder actief • Koorts? 	Mastitis met hard kwartier <ul style="list-style-type: none"> • Vergroot en pijnlijk kwartier • Koe is veel minder actief • Minder pensvulling/voeropname • Oren hangen af • Koorts (> 39,0 °C) 	Ernstig zieke koe met mastitis <ul style="list-style-type: none"> • Hard, pijnlijk afwijkend kwartier • Diepliggende ogen • Tandknarsen en/of kreunen • Koude (afhangelde) oren, koude poten (extremiteten) • Koorts (> 39,5 °C)
KLAUWIEN	Afwijkende gang – licht kreupel <ul style="list-style-type: none"> • Koe zet poot scheef weg • Toppelen, poot steeds optillen • Minder pensvulling/voeropname • Koe is minder actief • Koorts? 	Kreupel koe <ul style="list-style-type: none"> • Poot ontlasten bij staan en lopen • Ongelijke stappen en bewegen • Kromme rug • Moeilijk liggen en staan • Slechte pensvulling 	Ernstig kreupel koe <ul style="list-style-type: none"> • Koe staat op 3 poten • Opgezet warm gewricht • Slechte pensvulling/sterk vermagerd • Tandknarsen en/of kreunen • Koorts (> 39,0 °C)
ALGEMEEN	<ul style="list-style-type: none"> • Zichtbare beschadigingen op de huid • Minder makkelijk liggen, staan en bewegen • Koe is minder actief • Minder pensvulling/voeropname • Afwijkende mest • Oren hangen af • Haren overloofd • Vrieze neus/neusuitvloei 	<ul style="list-style-type: none"> • Schouderbladen uit elkaar • Dubbele flankslag/pompen • Dof haarkleed • Kromme rug, opgetrokken buik, kop laag • Oren hangen af en zijn koud • Diepliggende ogen • Tandknarsen en/of kreunen • Slechte pensvulling 	<ul style="list-style-type: none"> • Slechte pensvulling/sterk vermagerd • Diepliggende ogen/in zichzelf gekeerde blik • Tandknarsen en/of kreunen • Onwil te gaan staan, duikhouding, bek open • Koude (afhangelde) oren, koude poten (extremiteten)
	AKTIE *		
	<ul style="list-style-type: none"> • Temperatuur opnemen • Specifieke actie: melkmonster nemen, poot controleren/klauw bekappen, magneet ingeven • Eventueel pijnstilling/ontstekingsremming geven 	<ul style="list-style-type: none"> • Temperatuur opnemen • Specifieke actie: melkmonster nemen, poot controleren/klauw bekappen, magneet ingeven • Zeker pijnstilling/ontstekingsremming geven • Eventueel naar ziekenstal voor speciale aandacht 	<ul style="list-style-type: none"> • Naar ziekenstal voor speciale aandacht • Intensieve behandeling met vloeistoftherapie (infusen, drenchen door dierenarts) • Eventueel overweging euthanasie

* Indien behandeling met antibiotica of andere diergeneesmiddelen nodig is, volg dan de instructies op uw bedrijfsbehandelplan (BBP) en overleg met uw dierenarts

Deze Scorekaart is sponssingesteld door praktijknetwerk 'De Pijnpoli', onder begeleiding van UGCN.

Het fenomeen pijn blijkt echter lastig te kwantificeren. Penterman: 'Pijn is iets subjectiefs dat zelfs bij mensen moeilijk te meten is, laat staan bij koeien. Daar komt bij dat een koe van oorsprong een prooidier is, dat niet snel laat zien dat het pijn heeft. Ook het karakter van de koe speelt een rol. Het ene dier toont een pijnlijke sneller dan het andere dier.'

Tandenknarsen uiting van pijn

Volgens Penterman is er op het gebied van pijn scoren bij koeien nog weinig bekend en zijn er, met uitzondering van onderzoeken naar pijn bij mastitis, nog weinig studies gedaan naar pijn bij melkvee. 'We weten uit de literatuur dat we de ervaring van pijn bij koeien tot op zekere hoogte gelijk kunnen trekken met die van mensen. Ook mensen kunnen veel pijn hebben bij een longontsteking.'

Voor meer kennis over pijnsignalen bij dieren staken de deelnemers van het

praktijknetwerk hun licht op bij deskundigen van andere diergroepen. 'Bij gezelschapsdieren en paarden is al wel veel bekend over het kwantificeren van pijn', weet Penterman. 'We betrokken daarom diergedragsdeskundige Bart Houx en specialist anesthesiologie Hugo van Oostrom van de faculteit Diergeneeskunde Utrecht bij ons project. Zij gaven ons meer inzicht in het gedrag van dieren met pijn, de functie van pijn en de gevolgen van acute of chronische pijn.

De twintig melkveehouders wisselden kennis uit en gingen daarnaast aan de slag met het rapporteren van gedrag van zieke en gezonde koeien op hun eigen bedrijf. 'Melkveehouders zeggen vaak tegen hun dierenarts: "de koe toont niet". Waaraan ze dat precies zien, vinden ze soms lastig te omschrijven. Het opschrijven van gedragingen hielp om pijnuitingen te specificeren.'

Melkveehoudster Christine Köning geeft voorbeelden: 'Aan de kop van een koe is

al veel af te lezen. Bij een koe die zich helemaal niet lekker voelt, staan de oren wat naar achteren of hangen ze af. De ogen zijn soms wat gesloten en de koe is niet attent of slechts heel kort attent. Het knarsen met de tanden of kreunen is een veel duidelijker uiting van pijn en komt alleen voor bij serieuze aandoeningen als klinische mastitis, longontsteking of ernstige kreupelheid.'

Minder antibioticagebruik

De scores in de praktijk resulteerden uiteindelijk in de pijnscorekaart, waarop op drie niveaus van pijn de specifieke gedragingen van een koe omschreven zijn. 'De pijnscorekaart kan helpen in het berekenen van een langere levensduur van melkvee en minder antibioticagebruik. Bovendien tonen we ook naar de maatschappij dat we serieus omgaan met dit onderwerp', vertelt Christian Scherpenzeel, UGCN-dierenarts en projectbegeleider van netwerk De Pijnpoli.

De drie pijnniveaus hebben bewust geen naam gekregen, omdat de wetenschappelijke onderbouwing voor de mate van pijn ontbreekt. Scherpenzeel: 'Het is een kaart uit de praktijk, met ervaringen van melkveehouders. Om toch een indicatie te geven: score 1 kun je omschrijven als ongemak of ongerief, score 3 is een nood situatie waarbij je direct moet ingrijpen.'

Om het praktisch te houden, verstrekt de pijnscorekaart per pijnniveau ook een advies, waarbij veehouders bij score 1 kunnen overwegen een pijnstiller in te zetten en bij score 2 dat zeker te doen. Moet de kaart zorgen voor meer inzet van pijnstillers? 'Dat is niet het hoofddoel', zegt Scherpenzeel. 'Het gaat erom dat de veehouder opnieuw geprikkeld wordt om te beseffen dat een koe pijn heeft. Er zijn natuurlijk meer manieren om pijn te verlichten en het welzijn te verbeteren, bijvoorbeeld het direct bekappen van de koe of het smeren van uiermint.' Achter op de scorekaart staat daarom ook een pijnpreventietabel. 'Die is haast nog belangrijker', zegt Scherpenzeel. 'Er staan praktische tips op hoe je pijn kunt voorkomen en hoe je adequaat moet handelen.'

Christine Köning zal de pijnscorekaart zeker op het eigen bedrijf ophangen. 'We zullen hem er echt niet steeds bijpakken als we een zieke koe hebben. Maar het is een goed hulpmiddel om op een meer structurele manier stil te staan bij pijn bij je koeien. Het helpt je om niet alleen te kijken naar wat de koe heeft, maar ook naar wat de koe voelt.'